

<https://helda.helsinki.fi>

Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus - suuntaus, tarkastelutapa, menetelmä?

Minkkinen, Panu

2017

Minkkinen , P 2017 , ' Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus - suuntaus, tarkastelutapa, menetelmä? ' , Lakimies , Vuosikerta. 115 , Nro 7-8 , Sivut 908-923 .

<http://hdl.handle.net/10138/308646>

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus — suuntaus, tarkastelutapa, menetelmä?¹

Panu Minkkinen

Uhanalainen laji?

Pääministeri Sipilän hallituskausi on ollut yliopistoille vaikeaa aikaa, ja aivan erityisen vaikeaa se on ollut perinteisille humanistisille aloille ja yhteiskuntatieteille. Vähenevän rahoituksen lisäksi nämä tieteenalat ovat joutuneet puolustuskannalle aivan uudenlaisten vaikuttavuus -vaatimusten edessä. Todellakin, mitä käsinkosketeltavaa hyötyä kirjallisuustieteestä tai poliittisesta filosofiasta voisi veronmaksajalle olla? Useassa maassa tieteelliset seurat ovat kirjoittaneet epätoivoisen tuntuisia puolustuspuheita uhanalaisiksi joutuneille tieteenaloilleen,² joista Euroopan tutkimusyliopistojen liitto LERU käyttää osuvaa ilmaisua ”orkidea-alat”.³ Taloudellisessa paineessa yliopistot sovittavat strategioitaan ylellisiä yleiskustannusosuuksia tarjoavien rahoituslähteiden painotuksiin. Rahoittajilta omaksuttu innovaatio- ja vaikuttavuusideologia määrää pitkälti, mitä tutkimusta pidetään vastedes laadukkaana ja mitä ei. Humanistiset alat ja yhteiskuntatieteet eivät ole tässä pelissä voittajia.

Paineen alla yksittäisten tieteenalojen perinteiset oppikiistat nousevat myös helpommin pintaan, eikä oikeustiede ole tässä suhteessa poikkeus. Yksi kiista koskee oikeustieteen väitettyä erityistehtävää oikeudellista käytäntöä palvelevana tieteenalana ja suomalaisten lakimiesten kouluttajana. Tutkimuksen osalta erityistehtävä tiivistetään usein kannanottoihin *lainopillisen* tutkimussuuntauksen puolesta. Lainopin tehtävänä on karkeasti ilmaistuna luoda yksittäisistä oikeusnormeista koostuvasta monimutkaisesta ja usein sekavasta aineistosta käytännön lakimiesten työtä helpottavia systemaattisia kokonaisesityksiä ja tarjota voimassaolevan oikeuden mukaisia tulkintasuosituksia.⁴ Lainoppi on Suomessa oikeustieteellisen tutkimuksen oletusarvoinen pääsääntö, josta tutkija voi toki perustellusti myös poiketa.

¹ Kirjoitus perustuu osittain Helsingin yliopistossa 31.5.2017 pidettyyn uusien professorien tervetuliaisluento. Emilia Korkea-aho on ystävällisesti kommentoinut kirjoitusta sen eri vaiheissa.

² Esim. *Punching Our Weight. The Humanities and Social Sciences in Public Policy Making*. A British Academy Report. The British Academy 2008 ja *The Heart of the Matter. The Humanities and Social Sciences for a Vibrant, Competitive, and Secure Nation*. American Academy of Arts & Sciences 2013.

³ ”We like to compare the smaller subjects to orchids: they are beautiful, but you can’t live on them” (Heidelbergin yliopiston vararehtori Angelos Chaniotis verratessaan humanistisia aloja luonnontieteisiin). *Bart Funnekotter* (toim.): *Eureka! European Research Universities and Challenges of the 21st Century*. Amsterdam University Press 2005 s. 53.

⁴ Asetelmat eivät ole paljoa muuttuneet Aulis Aarnion uraauurtavasta työstä. Ks. esim. *Aulis Aarnio: Mitä lainoppi on?* Tammi 1978 ja *Aulis Aarnio: Laintulkinnan teoria*. Yleisen oikeustieteen oppikirja. Werner Söderström Osakeyhtiö 1988. Käyttämäni

Viime aikoina oikeustieteellisen tutkimuksen tehtävistä ja lainopin asemasta on jälleen keskusteltu vilkkaasti. Lähtölaukauksen keskustelulle antoi Korkeimman oikeuden presidentti Timo Esko puheenvuorossaan tuomarien koulutustilaisuudessa lokakuussa 2016. Esko ilmaisi huolensa perinteisen lainopillisen tutkimuksen tulevaisuudesta. Hän mainitsi panneensa merkille erityisesti kaksi kehityspiirrettä: monet tutkimusrahoituksen piiriin kuuluvat oikeustieteen tutkijat eivät ole suorittaneet oikeustieteellistä perustutkintoa, ja näiden tutkijoiden monitieteellinen ja usein englanninkielinen tutkimus on niin laaja-alaista, ettei se kykene palvelemaan tuomioistuinten ratkaisutoimintaa.⁵ Eli kääntäen, KKO:n presidentin suulla puhuva tuomioistuinlaitos tarvitsee ennen kaikkea kotimaisilla kielillä puhuvaa lainoppia, jota yliopistoissa työskentelevät lakimiehet tekevät käytännön oikeuselämässä toimiville virkaveljilleen.

Mistä tällaiset huolestuneet puolustuspuheenvuorot kertovat? Onko perinteinen lainoppi uhattuna? Ja jos on, miksi? Tämän kirjoituksen tarkoituksena on tarkastella oikeuskäytäntöä palvelevan lainopin ja yliopistollisen oikeustieteellisen tutkimuksen välisiä jännitteitä ja hahmottaa sellaista oikeus- ja yhteiskuntatieteellistä tutkimussuuntausta, joka vastaisi paremmin tutkimukselle asetettuja vaatimuksia tämän päivän yliopistoympäristössä.

Oikeustiede ja huippututkimus

KKO:n presidentin tervehdyksessä oikeustieteellinen tutkimus samastetaan käytännön lakimiehen työhön. Perinteinen ”teorian” ja ”käytännön” välinen suhde rinnastetaan oikeustieteellisen yliopistotutkimuksen ja lakimiesammatin harjoittamisen väliseksi suhteeksi. Tutkimuksen laatua arvioidaan erityisesti tutkimustiedon välineellisenä arvona käytännön lakimiehille. Siksi vain lakimieskuntaa palveleva lainopillinen tutkimus olisi tämän näkökulman mukaan aidosti oikeustieteellistä.

Näkökulma on ongelmallinen.⁶ Jos näin olisi, oikeustieteellisen tutkimuksen harjoittaminen yliopistolla kävisi vaikeaksi. Yliopistotutkijoiden tieteellisen

määritelmä ei tietenkään pysty kattamaan kaikkea lainopin nimellä julkaistavaa tutkimusta mutta kuvanee eräänlaisena ideaalityyppinä riittävän tarkasti lainoppineiden oikeuskäytäntöä palvelevaa ja käytännönläheistä tutkimusotetta.

⁵ Presidentti Timo Eskon tervehdyspuheenvuoro Suomen Tuomariliiton XX Tuomaripäivässä 14.10.2016 (http://korkeinoikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/puheet_1/2016/presidenttitimoieskon_puheasuomentuomariliitonxxtuomaripaivassa.html). Samassa tilaisuudessa Korkeimman hallinto-oikeuden presidentti Pekka Vihervuori myötäili omassa tervehdyksessään virkaveljensä ajatuksia ja totesi, että ”vahvalle hyvälle lainopille” on yhä tarvetta. Tervehdyspuheenvuoro XX Tuomaripäivässä Helsingissä (<http://www.kho.fi/fi/index/ajankohtaista/presidenttipekkavihervuorenpuheita/tervehdyspuheenvuoroxxtuomaripaivassahelsingissa.html>).

⁶ Olen tarkastellut näkökulman ongelmallisuutta tarkemmin artikkeleissa *Panu Minkkinen: Lainoppi ja metafysiikan vastustus*; B.C. Carlsonin ”konstruktivisesta oikeustieteestä”, s. 421-466 teoksessa *Oikeustiede: Jurisprudentia XXXVI*. Suomalainen

tutkimuksen luonnetta ja laatua arvioidaan nimittäin pitkälti samoilla kriteereillä tieteenalasta riippumatta. Tutkimusta yliopistoissa tekevien työstä kerrotaan sekä lainsäädännössä että yliopistojen omissa määräyksissä ja ohjeissa. Lait, määräykset ja ohjeet koskevat soveltuvin osin kaikkia yliopistotutkijoita, myös oikeutta tutkivia lakimiehiä. Yliopistotyönantajalla on vastaavasti oikeus edellyttää, että sen maksamalla palkalla tehtävä tutkimustyö täyttää ne vaatimukset, jotka tutkimukselle on laeissa, määräyksissä ja ohjeissa asetettu.

Suurin osa yliopistotutkijan työtä mittaavista kriteereistä liittyy tapaan, jolla tutkimuksen laatu yhdistetään tutkijantoimien pätevyysvaatimuksiin. Yliopistolain (558/2009) 33 § 1 momentti toteaa lyhyesti, että professorin tulee harjoittaa ja ohjata tieteellistä tutkimustyötä, antaa siihen perustuvaa opetusta, seurata tieteen kehitystä, sekä osallistua alallaan yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Selkeitä laadullisia kriteereitä tieteelliselle tutkimukselle säännöksestä ei löydy, ellei sitten edellytystä ”osallistua kansainväliseen yhteistyöhön” tulkita vaatimuksena, jonka mukaan professorin harjoittaman tutkimuksen tulee olla laadultaan kansainvälistä tasoa.

Professorin laissa määritellyjä tehtäviä täsmennetään yliopistojen johtosäännöissä ja strategioissa. Esimerkiksi Helsingin yliopiston johtosäännön (15.4.2015) 34 §:n mukaan professorilta edellytetään tutkimuksen osalta korkeatasoista tieteellistä pätevyyttä, kokemusta tieteellisen tutkimuksen johtamisesta ja näyttöjä edustamansa tutkimusalan kansainvälisestä yhteistyöstä. Korkea tieteellinen pätevyys osoitetaan perinteisesti kriittisen vertaisarvioinnin läpikäynneillä julkaisuilla, kun taas tieteellisen tutkimuksen johtaminen viittaa esimerkiksi menestykseen ulkopuolisen tutkimusrahoituksen hankinnassa. Johtosäännössä toistetaan myös kansainvälisyyden vaatimus, joka löytyi jo laista.

Helsingin yliopiston strategia vuosille 2017-2020, ”Globaali vaikuttaja — yhdessä”,⁷ puhuu myös monitieteellisestä ongelmanasettelusta ja kansainvälisestä huippututkimuksesta, mikä tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta edellyttää strategian mukaan tutkimushenkilökunnalta merkittävää kansainvälisten julkaisujen kasvua strategiakauden aikana. Yliopistotyönantaja vastaavasti edellyttää, että sen palkkaamat tutkijat sitoutuvat strategian tavoitteisiin.

Oikeustiede ei siten voi itse määritellä, mikä on laadultaan korkeatasoista oikeustieteellistä yliopistotutkimusta ja mikä ei. Laeissa, määräyksissä ja ohjeissa ilmaistujen kriteereiden avulla yliopistotyönantaja viestittää, minkälaista tutkimusta se työntekijöiltään edellyttää maksamaansa palkkaa vastaan. Avainsanoja ovat vertaisarvioinnilla mitattava julkaisujen korkea tieteellinen laatu, kansainvälisyys,

lakimiesyhdistys 2003 ja *Panu Minkkinen: The Legal Academic of Max Weber's Tragic Modernity. Social & Legal Studies Vol 19 Nr 2 2010 s. 165-182.*

⁷ Globaali vaikuttaja — yhdessä. Helsingin yliopiston strategia 2017–2020. Hallituksen hyväksymä 20.1.2016. Lyhennetty verkkoversio osoitteessa <http://strategia.helsinki.fi>.

ulkopuolinen tutkimusrahoitus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus.

Tuomioistuinlaitoksen ja ammattikunnan erityistarpeet ovat vain pieni osa tätä kokonaisuutta.

Lainopillinen oikeustiede julkaisee tutkimustuloksensa lähinnä suomen- ja ruotsinkielisinä käsikirjoina ja artikkeleina, joiden tarkoituksena on avustaa tuomioistuimia ja muita käytännön oikeuselämän toimijoita työssään, sekä niin ikään kotimaisilla kielillä julkaistavina perustutkinto-opiskelijoille suunnattuina oppikirjoina. Kumpikaan julkaisumuoto ei täytä huippututkimuksen tunnusmerkkejä siten kuin yliopistotyönantaja ne ymmärtää. Käytännön lakimiesten työtä tukevat käsikirjat ja artikkelit liittyvät lähinnä yliopistojen niin sanottuun ”kolmanteen tehtävään” eli yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen. Vastaavasti oppikirjatuotanto kuuluu opetuksen piiriin ja voidaan huomioida osana yliopistotutkijan opetuksellisia ansioita. Siitä huolimatta lainoppinut yliopistotutkija katsoo, että käsi- ja oppikirjojen kirjoittaminen kuuluu nimenomaan hänen tutkimustehtäviinsä.

Lainopillinen kirjallisuus muodostaa ymmärrettävistä syistä leijonanosan käytännön lakimiesten koulutuksessa käytettävästä oppimateriaalista. On syytä panna merkillä, kuinka jakomielitautiseksi oikeustieteellisessä tiedekunnassa toimivan yliopistotutkijan asema silloin käy. Hänen yliopistotyönantajansa edellyttämä kansainvälinen huippututkimus sopii harvoin opetuksen lähtökohdaksi koska sillä ei voida tyydyttää ammatillisen koulutuksen käytännönläheisiä tarpeita. Toisaalta taas koulutukseen soveltuva oikeudellisen aineiston ansiokaskaan lainopillinen erittely ei helpolla käänny tieteeksi, jota yliopistotyönantaja pitäisi tarkoittamanaan kansainvälisenä huippututkimuksena. Se on sekä aiheidensa että julkaisukanaviensa osalta liian kansallista, eikä se kykene tieteidenväliseen vuoropuheluun huippututkimuksen edellyttämällä tavalla. Suomen Akatemian tai eurooppalaisten rahoittajien käsitykset tukemisen arvoisesta tutkimuksesta ovat samansuuntaisia. Lainoppi tuottaa tietoa liian pienelle piirille, eivätkä sen laatukriteerit ole yhteneviä tai rinnasteisia muiden tieteenalojen kanssa.

Lakimiestutkijalla ei silloin näyttäisi olevan muuta vaihtoehtoa kuin elää samanaikaisesti kahta ammatillista elämää, joita yhdistää vain väljästi tutkimuksen ja koulutuksen kohde eli oikeus.

Minkälainen oikeustieteellisen tutkimuksen tila on keskeisimmillä yliopistotyönantajan mittareilla mitattuna?

Vuosina 2011-2015 vertaisarvioitujen artikkeleiden (OKM:n julkaisutyypiluokitus A1) määrä kasvoi oikeustieteessä 13,8 prosentin vuosivauhtia.⁸ Hieman yli puolet artikkeleista (53,0 prosenttia) luokiteltiin kansainvälisiksi. Yhteiskuntatieteissä vertaisarvioitujen artikkeleiden vuosittainen kasvuvauhti oli alle puolet tästä (6,4 prosenttia) kun taas kansainvälisten julkaisujen osuus oli merkittävästi suurempi (75,3 prosenttia). Humanistisilla aloilla kasvuvauhti oli myös maltillisempaa kuin

⁸ Tässä jaksossa esitetyt tiedot on laskettu ristiintaulukoimalla OPH:n keräämiä tilastoja. Ks. Vipunen — opetushallinnon tilastopalvelu (<https://vipunen.fi>).

oikeustieteessä (7,7 prosenttia), mutta kansainvälisten julkaisujen osuus oli jälleen suurempi (66,8 prosenttia). Teologiassa vertaisarvioitujen artikkeleiden vuosittainen kasvuvauhti (8,2 prosenttia) ja kansainvälisten julkaisujen osuus (55,6 prosenttia) olivat kumpikin samaa luokkaa kuin oikeustieteessä.

Peruslukujen valossa oikeustiede näyttäisi pärjäävän verraten hyvin. Tilanne kuitenkin muuttuu jos vertaisarvioitujen artikkeleiden määrä suhteutetaan tieteenalakohtaisiin henkilötyövuosiin (yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilökunta, portaat I-IV). Oikeustieteessä artikkelien henkilötyövuosiin suhteutettu määrä (keskiarvo 0,65 julkaisua henkilötyövuotta kohden) kasvoi vaatimattomammin kuin muilla aloilla (oikeustiede 5,0 prosenttia vuodessa; yhteiskuntatieteet 9,5 prosenttia; humanistiset tieteet 7,5 prosenttia; teologia 6,6 prosenttia). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että oikeustieteessä vertaisarvioitujen artikkeleiden julkaiseminen vaatii enemmän henkilöstöresursseja kuin muilla aloilla. Oikeustieteellinen yliopistotutkija julkaisee keskimäärin yhden vertaisarvioidun artikkelin puoleksatoista vuodessa, ja joka toinen näistä on kansainvälinen.⁹

Korkeimman Julkaisufoorumi -tasoluokituksen (JuFo 3) saaneiden oikeustieteellisten julkaisujen osuus kaikista vertaisarvioituista artikkeleista oli tarkasteltavana ajanjaksona keskimäärin 4,4 prosenttia mikä on pienempi kuin muilla nyt tarkasteltavilla aloilla (yhteiskuntatieteet 8,1 prosenttia; humanistiset tieteet 9,3 prosenttia; teologia 8,1 prosenttia). Toisaalta oikeustiede oli tieteenaloista professorivaltaisista (IV porras, oikeustiede 29,1 prosenttia; yhteiskuntatieteet 20,0 prosenttia; humanistiset tieteet 18,9 prosenttia; teologia 24,8 prosenttia)¹⁰ mikä antaisi aiheita odottaa päinvastaista tulosta. Vaikka oikeustieteellisten JuFo 3 -artikkelien absoluuttinen määrä kasvoi 3,4 prosentin vuosivauhtia, niiden osuus kaikista vertaisarvioituista artikkeleista pieneni keskimäärin 9,2 prosentin vuosivauhtia. Tulosta ei voi pitää tyydyttävänä. Jos JuFo 3 -artikkelien määrä suhteutetaan henkilötyövuosiin, vähennystä oli oikeustieteessä keskimäärin 4,7 prosenttia vuodessa. Vain yhteiskuntatieteissä (8,9 prosenttia vuodessa) ja humanistisilla aloilla (3,1 prosenttia vuodessa) osuudet kasvoivat suhteutettuna henkilötyövuosiin. Keskiarvojen perusteella kaikkien tässä vertailussa mukana olevien alojen tutkijat olivat huippujulkaisujen osalta selvästi tutkimusaktiivisempia kuin heidän oikeustieteelliset kollegansa. Yhden korkeimman luokituksen saaneen oikeustieteellisen artikkelin julkaiseminen vaatii keskimäärin yli 30 henkilötyövuoden henkilöstöresurssit.

⁹ Todettakoon vertailun vuoksi, että Ison-Britannian n. joka 7. vuosi toteutettavassa kansallisessa tutkimuksenarvioinnissa (RAE, REF) jokaiselta tutkijalta edellytetään arvioitavaksi neljä parasta julkaisua. ”Neljä parasta” edellyttää puolestaan massaa, mistä valita. Ohjeluonteinen odotus oikeustieteessä on 1,5-3 artikkelipituista julkaisua vuodessa tutkijan kokemuksesta ja virkaiästä riippuen.

¹⁰ Oikeustieteen erityispiirre on portaiden II ja III pienehkö osuus suhteessa portaisiin I ja IV.

Vuosina 2013-2015 ulkopuolinen tutkimusrahoitus lisääntyi oikeustieteessä keskimäärin 9,4 prosentin vuosivauhtia samaan aikaan kun yhteiskuntatieteissä se väheni 4,7 prosenttia vuodessa ja humanistisilla aloilla 1,9 prosenttia vuodessa. Teologiassa rahoitus sen sijaan lisääntyi peräti 22,9 prosentilla vuodessa. Kehityssuunnat ovat samat kun luvut suhteutetaan alakohtaisiin henkilötövuosiin. Rahoituksen keskiarvoinen vuosimäärä henkilötövuotta kohden oli oikeustieteessä sen sijaan yhtä pieni kuin humanistisilla aloilla (n. 20.000 € vuodessa). Yhteiskuntatieteissä ja teologiassa sama suhteellinen määrä oli puolet enemmän (n. 30.000 € vuodessa). Oikeustiede on tutkimuksellisesti lähempänä yhteiskuntatieteitä kuin humanistisia aloja, joten tulos ei ole tyydyttävä.

Näiden karkeiden lukujen valossa parannettavaa siten on vaikka aivan lohduttomana oikeustieteen tilaa ei voi pitää. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että tässä käytetyt laatumittarit ovat jossakin määrin mielivaltaisia ja edustavat tyypillisesti yliopistotyönantajan uusmanagerialistista maailmankuvaa.¹¹ Tutkimus ei ole ”laadukasta” vain siksi, että julkaisija tai rahoittaja niin väittää, tai siksi, että se julkaistaan muulla kuin yliopiston kansalliskielillä.¹² Mutta kyllä mittarit jotakin myös laadusta kertovat. Esimerkiksi väite oikeustieteen kansallisesta erityistehtävästä ja siitä mahdollisesti seuraava aversio tieteidenvälisyyttä ja kansainvälisyyttä kohtaan on seurausta pikemminkin syvään juurtuneesta ”impivaaralaisesta” asenneongelmasta kuin tutkijoiden tieteellisestä kyvyttömyydestä. Voimme myös ainakin intuitiivisesti olettaa, että mainittujen laatumittareiden osalta vastuun oikeustieteen kokonaissuorituksesta (kansainväliset huippujulkaisut, SA:n huippuyksiköt, akatemiaprofessuurit ja muut SA:n tutkimusvirat, EU-rahoitus, jne.) kantavat harvat yksittäiset menestyjät. Toistaiseksi oletus ei perustu varmennettuun tietoon, mutta tuloksen strateginen parantaminen edellyttää vastaisuudessa yksityiskohtaisempaa dataa ja sen mukaista tutkimusjohtamista.

Mitä on oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus?

Minkälaista olisi sellainen oikeustiede, joka täyttäisi paremmin modernin huippututkimuksen vaatimukset, joka ylittäisi kansainvälisten kustantajien ja aikakauskirjojen julkaisukynnykset, ja joka vakuuttaisi tutkimusrahoituksesta päättävät?

¹¹ Ks. *Petri Koikkalainen*: Managerialismi ideologiana. *Niin & näin* Nr 4 2/2012 s. 42-50.

¹² Ilmaisu ”kansainvälinen” on eurooppalaisissa yliopistoissa yleensä laatuluokitus, jonka mukaan tutkimus voi laadultaan olla kansainvälistä tasoa julkaisukielestä riippumatta. Suomessa tutkimuksen laadun arviointi on tältä osin verraten kehittymätöntä.

Englanninkielisessä maailmassa sellaisesta tutkimuksesta käytetään ilmaisuja ”socio-legal”,¹³ ”law and society”,¹⁴ tai ”law in context”.¹⁵ Tällainen oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus ei palvele vain lakimieskuntaa vaan yhteiskuntaa kokonaisuudessaan. Sen tuottama tieto ylittää humanististen alojen ja yhteiskuntatieteiden rajat tavalla, jota nykyaikainen tieteidenvälisyys edellyttää, eikä lakimiestutkija voi silloin vedota oman alansa erityispiirteisiin, joita vain toinen lakimies ymmärtäisi. Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus on yleisnimitys kaikelle tutkimukselle, joka käsittelee oikeutta yhteiskunnallisessa, poliittisessa, taloudellisessa, historiallisessa ja kulttuurisessa yhteydessään. Se on oikeustieteellisen yliopistotutkimuksen moderni pääsääntö lähes kaikissa Euroopan tutkimusyliopistojen liittoon LERU:un kuuluvien yliopistojen oikeustieteellisissä tiedekunnissa. Suomessa se on yhä poikkeus.

Kaijus Ervasti käyttää samasta tutkimussuuntauksesta nimitystä *yhteiskunnallinen oikeustutkimus*.¹⁶ Englanninkieliset nimet kääntyvät kieltämättä huonosti suomeksi, eikä minkään alan nomenklatuuri ole täysin tarkkaa. Ilmaisuihin ”oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus” on Suomessa vakiintunut suuntausta edustavan tieteellisen seuran nimessä.¹⁷ Tärkeää on kuitenkin huomata, ettei ilmaisu viittaa ainoastaan oikeussosiologiseen tutkimukseen suppeassa merkityksessään mikä on Suomessa yleinen väärinkäsitys. Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus on suuntaus, jossa katto on korkealla ja seinät lavealla nykyaikaisen oikeustutkimuksen tieteidenvälisen eetoksen mukaisesti. Vaikka tieteidenvälisyydellä on myös menetelmäopillinen ulottuvuus, ei suuntausta voi pelkistää perinteisestä lainopista poikkeavaan ”ulkoiseen” tutkimusmenetelmään. Ervastin kirjan lukujaottelu antaisi vielä ymmärtää, että oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus olisi lähinnä

¹³ Ks. esim. *Dermot Feenan* (toim.): Exploring the 'Socio' of Socio-Legal Studies. Palgrave Macmillan 2013 ja *David Cowan ja Daniel Wincott* (toim.): Exploring the 'Legal' in Socio-Legal Studies. Palgrave Macmillan 2016.

¹⁴ Ks. esim. *Brian Z. Tamanaha*: A General Jurisprudence of Law and Society. Oxford University Press 2001 ja *Austin Sarat ja Patricia Ewick* (toim.): The Handbook of Law and Society. Wiley-Blackwell 2015.

¹⁵ Ks. esim. *William Twining*: Law in Context. Enlarging a Discipline. Oxford University Press 1997 ja *Reza Banakar* (toim.): Rights in Context. Law and Justice in Late Modern Society. Ashgate 2010.

¹⁶ *Kaijus Ervasti*: Laki, oikeus, yhteiskunta. Oikeus yhteiskunnallisena käytäntönä. Edita 2017 s. 9-24 erityisesti. Ks. myös *Kaijus Ervasti*: Oikeussosiologia ja oikeuspoliittinen tutkimus osana oikeustiedettä, s. 61-132 teoksessa Oikeustiede-Jurisprudentia XLIV. Suomalainen lakimiesyhdistys 2011. Ervastin kirjaa täytyy kiittää myös siitä, että kirjoittaja on nähnyt tavattomasti vaivaa etsiäkseen vuosien varrella esitetyt lainopilliset letkaukset ja koonnut ne yhteen varsin viihdyttäväksi potpuriksi.

¹⁷ Ks. *Raimo Lahti*: Oikeus- ja yhteiskuntatieteellisen yhdistyksen perustaminen ja oikeussosiologian esiinnousu. Oikeus Nr 1 1/2001 s. 92-99.

oikeuspoliittista sektoritutkimusta.¹⁸ Se voi kuitenkin tutkia kaikkia perinteisiä — ja vähemmän perinteisiä — oikeudellisia aiheita. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa tutkijat kuten Sally Wheeler ovat jo pitkään ja menestyksekkäästi tutkineet liikejuridisia aiheita oikeus- ja yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta.¹⁹

Voidaan puhua myös *oikeustieteestä ihmistieteenä*.²⁰ "Ihmistiede" ei tässä tarkoita humanistisia aloja, vaan ilmaisu on vastine saksankielisestä sanasta "*Geisteswissenschaft*", kirjaimellisesti "hengen tiede". Erityisesti saksalainen filosofi Wilhelm Dilthey (1833–1911) pyrki ihmistieteillä kuvaamaan luonnontieteistä erottuvaa tieteenalojen kokonaisuutta, eli niitä tieteitä, joita esimerkiksi Helsingin yliopiston keskustakampuksella harjoitetaan: muiden muassa filosofiaa, historiaa, kieli- ja kirjallisuustiedettä, teologiaa, yhteiskuntatieteitä, taloustieteitä — ja oikeustiedettä.²¹

Diltheylle kaikkia ihmistieteitä yhdisti eräänlainen menetelmällinen sukulaisuus sikäli, ettei niiden tieteellisyyden mittaa voinut omaksua luonnontieteiltä ja niiden tutkimusmenetelmistä. Ihmistä ja hänen maailmaansa tutkivat ihmistieteet eivät Diltheyn mukaan voineet "selittää" tutkimuskohdettaan kuten vaikkapa lääketiede, joka selittää määrätyn sairauden syyn. Selittämisen sijaan ihmistieteet "ymmärtävät" maailmaa ja sen ihmisasukkeja. Vieläpä siten, että ymmärtävä tutkija — siis minä itse — on aina osallisena maailmassa, jota hän tutkii. Ymmärtäessän i ihmistieteiden näkökulmasta esimerkiksi sairautta, olen aina samalla itse sairastumiselle altis psykofyysinen kokonaisuus, joka osaa myös myötäelää jo sairastuneiden kokemaa kärsimystä. En koskaan saa omaan maailmaani sellaista etäisyyttä, jota täysin objektiivinen luonnontieteellinen tieto edellyttäisi. Tämä ei kuitenkaan ole puute. Ymmärtäminen on ihmistieteille ominaista tietämistä, jossa tutkija on osa tutkimaansa kohdetta. Oikeutta tutkiva ei kuulu vain suppeaan lakimiesten ammattikuntaan, jonka työtehtävien erityispiirteitä hän selvittäisi, vaan hän on sen samaisen maailman asukki, johon myös oikeus meidän kaikkien elämään vaikuttavana ilmiönä kuuluu.

¹⁸ Ks. *Kaijus Ervasti*: Oikeuspoliittinen tutkimus ja oikeuspolitiikka. Oikeus Nr 4 4/2007 s. 382-388.

¹⁹ Esim. *Sally Wheeler*: Corporations and the Third Way. Hart 2002. Wheelerin keskeinen havainto tässä kirjassa oli, että yhteiskuntavastuun osalta kansalliset ja paikalliset kysymykset olivat yrityksille paljon tärkeämpiä kuin globaalit.

²⁰ Ks. tarkemmin *Panu Minkkinen*: "Life Grasps Life": Wilhelm Dilthey's Minor Jurisprudence. Law Text Culture Vol 21 2017 (painossa).

²¹ Näiden huomioiden kannalta keskeisin Diltheyn teos on hänen varhaisteoksensa *Wilhelm Dilthey*: Einleitung in die Geisteswissenschaften. Versuch einer Grundlegung für das Studium der Gesellschaft und der Geschichte. Gesammelte Schriften. Erster Band [1883]. B.G. Teubner 1922, englanniksi *Wilhelm Dilthey*: Introduction to the Human Sciences [1883]. Trans. Michael Neville et al. Princeton University Press 1991. Ks. myös *Jaakko Husa*: Hermeneuttinen filosofia ja lainopin tieteenteoria. Lakimies 7/1997 s. 999-1031. Yleisesti hermeneutiikasta, ks. *Jarkko Tontti* (toim.): Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta. Vastapaino 2005 ja *Panu Raatikainen*: Ihmistieteet ja filosofia. Gaudeamus 2004.

Ymmärtäminen on ihmistieteiden tieteenalojen menetelmällistä sukulaisuutta. Muun ohessa se takaa, ettei tieteenala voi yksin valvoa omien tutkimustulostensa laatua. Ihmistieteilijöinä esimerkiksi lakimiestutkija ja historioitsija joutuvat kumpikin arvioimaan toinen toisensa tutkimusta. He voivat niin tehdä, koska heidän ymmärtävät menetelmänsä ovat samankaltaisia. Diltheylainen ymmärtäminen on myös Max Weberin ”ymmärtävän sosiologian” lähtökohta,²² ja Peter Finchin ja Charles Taylorin kaltaisten yhteiskuntatieteilijöiden kautta se vaikuttaa myös esimerkiksi Aulis Aarnion tieteenteoriassa.²³

Diltheyn mukaan ihmisen maailmaan kuuluvia ilmiöitä kuten vaikkapa oikeutta voi ymmärtää ihmistieteiden edellyttämällä tavalla vain suhteessa toinen toisiinsa, joten oikeutta suhteessa esimerkiksi yhteiskuntaan, politiikkaan tai moraaliin. Jos tutkimuskohteet pakotetaan omiin tieteenalakohtaisiin siiloihinsa — oikeus oikeustieteeseen, politiikka valtio-oppiin, uskonto teologiaan, ja niin edelleen — vaarana on ihmistieteellisen ymmärtämisen köyhdyttävä kapea-alaisuus. Lakimiestutkija ei voi ymmärtää oikeutta ihmistieteiden tarkoittamassa mielessä ellei hän tunne myös oikeuden yhteyksiä vaikkapa juuri yhteiskuntaan, politiikkaan ja moraaliin. Tässä suhteessa Dilthey on nykyaikaisen, tieteidenvälisen oikeus- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen edelläkävijä.

Menetelmien moninaisuudesta menetelmälliseen pluralismiin

Diltheyn keskeinen huoli oli ihmistieteiden tieteellisyys, ja hermeneuttinen ymmärtäminen eli ihmistieteille ominainen tieteellinen menetelmä tarjosi yhden ratkaisun. Ihmistieteenä oikeustieteellä on myös ollut ongelmia tieteellisyytensä kanssa, ja ratkaisua on niinkään haettu ”metodeista”. Täysin selkeää keskustelu ei ole. Esimerkiksi oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille kirjoitetuissa ohjeissa puhutaan ”metodista”, ”menetelmästä”, ”tutkimussuuntauksesta” ja ”tarkastelutavasta” ikään kuin ne olisivat yksi ja sama asia.²⁴ Lainoppi ei itsessään tietenkään ole tutkimusmenetelmä vaan oikeustieteellinen *tutkimussuuntaus*, jolle tyypilliset tutkimusongelmat saattavat edellyttää määrättyjen menetelmien käyttöä jos suuntaukselle halutaan pysyä uskollisena.²⁵ Vastaavasti oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus ei ole tutkimusmenetelmä vaan suuntaus, jonka tutkimusongelmat — oikeudellisten ilmiöiden tutkiminen yhteiskunnallisissa,

²² Ks. esim. *Jukka Gronow ja Pertti Töttö*: Max Weber - kapitalismi, byrokratia ja länsimainen rationaalisuus, s. 262-320 teoksessa *Jukka Gronow, Arto Noro ja Pertti Töttö* (toim.), *Sosiologian klassikot*. Gaudeamus 1996.

²³ *Aarnio* 1978 s. 43-49.

²⁴ Ks. *Jaakko Husa, Anu Mutanen ja Teuvo Pohjolainen*: Kirjoitetaan juridiikkaa. Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. 2. uud. painos. Talentum 2008 s. 19-26.

²⁵ Olen käsitellyt tällaista tieteenalakohtaista normatiivista ”uskollisuutta” oikeustieteessä artikkelissa *Panu Minkkinen*: Why Is Law a Normative Discipline?: On Hans Kelsen's "Normology". *Res Publica* Vol 11 Nr 3 2005 s. 235-249.

poliittisissa, taloudellisissa, historiallisissa ja kulttuurisissa yhteyksissään — edellyttävät määrättyjen tutkimusmenetelmien käyttämistä.

Vaihtelevat käsitykset oikeustieteen tutkimusmenetelmien taustalla olevasta tietoteoriasta monimutkaistavat asiaa entisestään. Suomessa, jossa puhutaan aina huvittavuuteen asti tietoteoreettisesti nimenomaan ”metodeista”,²⁶ vannotaan saksalaisen tieteellisen menetelmäopin nimeen.²⁷ Siitä huolimatta suuri osa Suomessa tehtävästä oikeustieteellisestä tutkimuksesta on tietoteoreettisesti ja menetelmäopillisesti lähempänä angloamerikkalaista ”realistista” ja käytännönläheistä perinnettä, jossa oikeudellisen ongelman ratkaisu perustuu pikemminkin tulkitsijan kokemukseen ja ammattitaitoon kuin tieteellisesti kontrolloitavaan ”metodiin”.²⁸

Tahoa, jolle tutkimusongelman mukaista tietoa tuotetaan, voidaan oikeustieteessä pitää eräänlaisena menetelmällisenä lakmuskokeena. Eli kenelle tieto on ensisijaisesti tarkoitettu? Kenen intressejä tieto yliopistoyhteisön lisäksi ensisijaisesti palvelee? Kokeen mukaan tutkimus on suuntauksellisesti lainopillista niin kauan kuin sen tuottama tieto palvelee ensisijaisesti oikeussalissa toimivia tahoja — tuomareita, asianajajia, viranomaisia, jne. — ja sen tavoitteena on selvittää voimassaolevan oikeuden sisältö määrätyn oikeudellisen ongelman ratkaisemiseksi.

Ollakseen tutkimuksellisesti mielekäs, lainopille tyypillinen tutkimusongelma — ”Kuinka oikeudellinen ongelma x ratkaistaan voimassaolevan oikeuden mukaan?” — edellyttää yleensä monimutkaisen normatiivisen aineiston systematisointia helpommin hallittavaksi sekä yksittäisten tulkintasuositusten esittämistä ratkaisua etsivälle lainkäyttäjälle. Mutta systematisointi ja tulkinta eivät itsessään ole tutkimusmenetelmiä vaikka lainopin yleisesityksissä näin joskus väitetään.²⁹ Systematisointi ja tulkinta ovat tutkimusongelmasta johdettuja tutkimustehtäviä, jotka saattavat puolestaan edellyttää määrättyjen tutkimusmenetelmien käyttämistä. Lähes kaikki tutkimus edellyttää tutkittavan aineiston systemaattista analyysia. Mutta systematisoida miten? Millä perusteella? Mikä on tutkijan systematisointitehtävän taustalla oleva teoreettinen malli? Hohfeldiläinen käsiteanalyysi on systematisoiva tutkimusmenetelmä,³⁰ ”systematisointi” ei. Lainopillinen normien tulkinta ei sekään eroa radikaalisti siitä,

²⁶ Esim. *Juha Häyhä* (toim.): *Minun metodini*. WSLT 1997 ja *Ari Hirvonen*: *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Helsingin yliopisto 2011.

²⁷ Esim. *Karl Larenz ja Claus-Wilhelm Canaris*: *Methodenlehre der Rechtswissenschaft* [1960]. 4. Aufl. Springer 2008.

²⁸ Esim. *Ian McLeod*: *Legal Method*. 9th ed. Palgrave Macmillan 2013.

²⁹ Aarnio kirjoittaa asiasta jälleen kiitettävän moniulotteisesti. Ks. *Aulis Aarnio*: *Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta*. Ajatuksia teoreettisesta ja käytännöllisestä lainopista, s. 35-56 teoksessa *Juha Häyhä* (toim.), *Minun metodini*. WSLT 1997.

³⁰ Esim. *Matti Ilmari Niemi*: *Hohfeld ja oikeuksien analyysit*. Käsiteparit ja niiden tulkintoja osana analyttisen oikeusteorian perintöä. Lapin yliopisto 1996.

miten vaikkapa teologiassa tulkitaan ”pyhiä tekstejä”.³¹ Hermeneutiikka on (tietyin varauksin) tutkimusmenetelmä,³² ”tulkinta” ei. Edes oikeustieteen perinteiset ”tulkintakaanonit” eivät ole tieteellinen tutkimusmenetelmä vaan pikemminkin eräänlainen muistutus tulkitsijan alisteisesta asemasta lainsäätäjään nähden.³³

Jos tutkimuksella tuotettava tieto on tarkoitettu muille yhteiskunnallisille tahoille kuin oikeussalissa toimiville, ei tutkimus lakmuskokeemme mukaan ole suuntauksellisesti lainopillista. Tohtoriopiskelijoiden väitöskirjahankkeissa tutkimuksen väitetään usein olevan lainopillista, mutta tutkijan itselleen asettama tutkimusongelma ei ole lainopillinen ainakaan lakmuskokeemme tarkoittamassa ankarassa mielessä. Tutkimus pyrkii nimittäin usein kartoittamaan voimassaolevan lainsäädännön puutteita ja luonnostelemaan muutosesityksiä, jotka on osoitettu joko suoraan lainsäätäjälle tai välillisesti muille päätöksentekijöille. Koska muutosesitys on samalla arvoperusteinen kannanotto voimassaolevasta oikeudesta, tällaisia *de lege ferenda* -väitteiksi aikaisemmin kutsuttuja argumentteja on pidetty lähinnä ”todellista” oikeudellista tutkimusta *de lege lata* täydentävinä oikeuspoliittisina ”kannanottoina”.

Lainvalmistelua välittömämmin palveleva sektoritutkimus karsinoidaan Suomessa usein virheellisesti ”oikeussosiologiseksi” jolloin sen katsotaan tutkimustehtäviensä ja -menetelmiensä puolesta eroavan oikeustieteestä. Saman yleisen väärinkäsitykseen mukaan myös oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus olisi nimenomaan oikeussosiologiaa sanan ahtaassa mielessä. Vaikka oikeus- ja yhteiskuntatieteellisten tutkimusongelmien ratkaisu saattaa edellyttää myös empiiristen tutkimusmenetelmien tai sosiologiasta johdettujen yhteiskuntateoreettisten viitekehyksien käyttöä, oikeus- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tieteidenväliset sukulaisuussuhteet ulottuvat laajemmalle. Tutkimus saattaa perinteisten empiiristen menetelmien ja teoreettisten viitekehysten lisäksi hyödyntää myös esimerkiksi antropologiaa, taloustieteellisiä tai kirjallisuustieteellisiä menetelmiä.³⁴ Nyrkkisääntönä on, että tutkimusongelma, ei

³¹ Esim. *Miikka Ruokanen*: Hermeneutica moderna. Teologinen hermeneutiikka historiallis-kriittisen raamatuntutkimuksen aikakaudella. Gaudeamus 1987.

³² Esim. *Winfried Hassemer*: Lainopillinen hermeneutiikka. Niin & näin Nr 2 2/2005 s. 87-95 ja *Gregory Leyh* (toim.): Legal Hermeneutics. History, Theory, and Practice. University of California Press 1992. ”Hermeneutiikka, menetelmä vai ei?” -kiistasta, ks. esim. oikeusfilosofi Emilio Bettin ja filosofi Hans-Georg Gadamerin vuoropuhelu teoksessa *Tonkti* 2005 s. 108-135.

³³ Ks. *Friedrich Carl von Savigny*: System des heutigen römischen Rechts. Band 1. Veit & Comp. 1840 s. 213-214, englanniksi *Friedrich Karl von Savigny*: System of the Modern Roman Law. Hyperion Press 1979 s. 171-174.

³⁴ Taloustieteilijä ei tunnista oikeustaloustiedettä taloustieteeksi juuri siksi, että taloustieteen menetelmiä käyttävä oikeudellinen tutkimus on oikeus- ja yhteiskuntatieteellistä. Ks. *Matti Viren*: Mitä on oikeustaloustiede? Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/2005 s. 93-97. Hirvonen, joka ”oikeuden monitieteet” -nimellä samastaa ainakin osan oikeus- ja yhteiskuntatieteellisestä tutkimusta erilaisiin ”law and” -suuntauksiin, tuntuu ajattelevan, että esim. ”law and economics” olisi menetelmäopillisesti taloustiedettä, ”law and society” sosiologiaa, jne. *Hirvonen* 2011 s.

”uskollisuus” tieteenalalle, määrää menetelmän. Tutkijan on selvitettävä, mitä tietoa hän etsii, ja valittava menetelmänsä sen mukaisesti. Tällä tavalla tieteidenvälinen kysymyksenasettelu oikeus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa vaikuttaa myös käytettyihin menetelmiin.

Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus on siten nimenomaisesti tieteidenvälistä tutkimusta, joka ei yhden tai toisen menetelmän monopoliaseman kautta pelkisty perinteiseksi tieteenalaksi. François Ost ja Michel van de Kerchove ovat kolmen ideaalityypin avulla pyrkineet selvittämään, mitä tieteidenvälisyys voisi oikeustieteessä tarkoittaa.³⁵ Monitieteellinen tutkimusote (*pluridisiplinaarisuus*) viittaa näkökulmaan, jossa kahdella tai useammalla tutkimusmenetelmällisesti eriytyneellä tieteenalalla ei ole riittävästi yhtenevyyttä mielekkään vuoropuhelun aikaansaamiseksi. Esimerkiksi oikeustiede ja yhteiskuntatiede saattavat puhua toistensa ”ohi” siten, ettei kokonaisuudesta synny tieteellisesti mielekästä kokonaisuutta yhteisestä tutkimusaiheesta huolimatta. Poikkitieteellisyys (*transdisiplinaarisuus*) viittaa puolestaan päinvastaiseen tilanteeseen, jossa kahden tai useamman tutkimusalan oletetaan olevan niin yhteismitallisia, etteivät niiden eriytyneet tutkimusmenetelmät kykene tuottamaan toisistaan tarpeeksi poikkeavia tutkimustuloksia. Siksi ainoa uskottava malli on Ostin ja van de Kerhoven mukaan aito tieteidenvälisyys (*interdisiplinaarisuus*), jossa tieteenalat kunnioittavat toistensa tutkimusmenetelmällistä erityisyyttä ja tunnustavat vastavuoroisesti vahvuutensa ja mahdolliset puutteensa.

Tieteenalojen toinen toisiaan täydentävä tieteidenvälinen malli on pitkään ollut yleinen ihanne. Lainopillisesti suuntautuneessa oikeustieteessä vastahakoisuutta tieteidenvälisyyteen selitetään mielellään muille tieteille vieraan ”sisäisen näkökulman” välttämättömyydellä mikä rajaa tutkimuskysymykset oikeussalin seinien sisäpuolelle.³⁶ Usein tieteidenvälinen vuoropuhelu, silloin kun sitä on, pelkistyy kuitenkin kohteliaaksi välinpitämättömyydeksi kun yksikään tieteenala ei aseta toista kyseenalaiseksi ja edellyttää vastavuoroisesti samanlaista kohtelua itselleen. Tällaisesta välinpitämättömyydestä kertoo myös oikeustieteelle tyypillinen ”aputiede” -ajattelu,

28-30. Tämä ei vastaa tapaa, jolla kansainvälinen oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus ymmärtää itsensä. Tieteidenvälinen oikeudellinen tutkimus, joka hyödyntää muiden tieteiden tutkimusmenetelmiä, ei redusoidu ei-oikeudelliseksi tieteeksi, eikä se redusoi ei-oikeudellista tiedettä ulkoiseksi ”aputieteeksi”.

³⁵ François Ost ja Michel van de Kerchove: *De la pyramide au réseau? Pour une théorie dialectique du droit*. Facultés universitaires Saint-Louis 2002 s. 466-471, englanniksi François Ost ja Michel van de Kerchove: *Towards an Interdisciplinary Theory of Law*, s. 497-508 teoksessa Aleksander Peczenik, Lars Lindahl ja Bert van Roermund (toim.), *Theory of Legal Science. Proceedings of the Conference on Legal Theory and Philosophy of Science* Lund, Sweden, December 11–14, 1983. D. Reidel Publishing Company 1984.

³⁶ Ks. H.L.A. Hart: *The Concept of Law* [1961]. 2nd ed. Oxford University Press 1997 s. 88-91. Ajatus ”sisäisen näkökulman” välttämättömyydestä on sikäli ongelmallinen, että se vain oikeuttaa oikeussalin ulkopuolisen yhteiskuntatodellisuuden sivuuttamisen ”oikeuslähteenä” lainkäytössä ja sitä myötäilevässä oikeustieteessä.

jonka mukaan ei-oikeudellisen tieteenalan tieteidenvälinen arvo mitataan sen kyvystä vahvistaa, täydentää ja oikeuttaa oikeustieteen omia tutkimustuloksia.

On hyvin epätodennäköistä, että oikeustieteen menestymiseen riittäisi jatkossa edes tavanomainen tieteidenvälinen ihanne kun Euroopan komission tutkimuksen 9. puiteohjelman (2021-2027) tavoitteena on integroida myös kansalliset tutkimuspolitiikat entistä tiiviimmin yhteen. Ohjelman valmistelussa keskeinen ”häiritsevän innovaation” iskulause³⁷ painottaa nimittäin epätavanomaisia ja uusia näkökulmia pikemminkin kuin perinteisten ratkaisumallien entistä huolitellumpaa toteutusta. Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus voi parhaimmillaan tarjota juuri sellaisia ”häiritseviä” näkökulmia, joita huippututkimukselta jatkossa edellytetään. Jotta vuorovaikutus tieteenalojen välillä tuottaisi riittävästi innovatiivista ”häirintää”, edellyttää se Ostin ja van de Kerhoven ideaalityypeistä pikemminkin *monitieteellistä* lähestymistapaa, jossa jopa yhteensopimattomien tutkimussuuntausten ja niiden menetelmien välisten jännitteiden analyysistä tulee keskeinen osa tutkimusta. Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus ei ole moninaisten menetelmien sekava kokonaisuus vaan edustaa ”uuden eurooppalaisen oikeusrealismin”³⁸ *menetelmällistä pluralismia*. On hyvä muistaa, että lainopillisen tutkimuksen taustalla oleva oikeuspositivistinen tieteenteoria lähti liikkeelle nimenomaan pyrkimyksestä ”puhdistaa” oikeustiede ”metodisynkretismistä” eli tutkimusmenetelmien ”kritiikittömästä sekaantumisesta”.³⁹ Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus on päinvastoin tietoisesti synkretististä ja jopa kiihdyttää menetelmällisen pluralismin synnyttämiä jännitteitä.

Glossaattorien jälkeläiset

³⁷ Tämän ns. Lamyn raportin mukaan eurooppalaista tutkimusrahoitusta tulee vastaisuudessa ohjaamaan käsitteen ”innovaatio” määritelmä, joka ei rajoitu taloudellisteknologisiin tuotteisiin vaan voi yhtä hyvin koskea esimerkiksi yhteiskunnallisia muutoksia edistäviä uusia sääntelyratkaisuja. Ks. LAB — FAB — APP — Investing in the European future we want. Report of the independent High Level Group on maximising the impact of EU Research & Innovation Programmes. European Commission 2017 s. 12 (https://ec.europa.eu/research/evaluations/pdf/archive/other_reports_studies_and_documents/hlg_2017_report.pdf). Käsite ”disruptive innovation” on puolestaan peräisin yhdysvaltalaiselta taloustieteilijältä Clayton Christenseniltä. Ks. Clayton M. Christensen: Edelläkävijän dilemma. Trans. Heikki Nylund. Talentum 2007.

³⁸ Ks. Ulla B. Neergaard ja Ruth Nielsen (toim.): European Legal Method. Towards a New European Legal Realism? DJØF Publishing 2013 ja Mark C. Suchman ja Elizabeth Mertz: Toward a New Legal Empiricism: Empirical Legal Studies and New Legal Realism. Annual Review of Law and Social Science Vol 6 Nr 1 2010 s. 555-579.

³⁹ Hans Kelsen: Puhdas oikeusoppi [1960]. Trans. Olli Nikkola. WSOY 1968 s. 1. Plutarkhoksen mukaan kreetaalaisten tapa unohtaa tarpeen niin vaatiessa erimielisyytensä ja toimia yksissä tuumin (”synkretismos”) oli itse asiassa heidän vahvuutensa. Plutarkhos: Sisarrakkaudesta, s. 31-66 teoksessa Hellien tunteiden kirja. Trans. Sampo Vesterinen ja Erkki Sironen. Tammi 2005 s. 60-61.

On selvää, ettei nykyaikaisessa tutkimusyliopistossa voida enää palata perinteisen lainopin valtakauteen, jota KKO:n presidentti tervehdyksessään kaihoisasti muisteli. Maailma on muuttunut, yliopistot ovat muuttuneet, ja oikeustiede joutuu muuttumaan niiden mukana. Monissa Euroopan maissa niin on jo käynyt. Oikeustiede joutuu joko lähtemään oikeus- ja yhteiskuntatieteen viitoittamalle tielle, tai lainoppi joutuu luomaan nahkansa tavalla, johon esimerkiksi Jan Smits ja Hans-W. Micklitz ovat eräissä yhteyksissä jo viitanneet.⁴⁰ Mieluummin tietenkin sekä että. Vaihtoehtoisesti lainoppi joutuu luopumaan tieteellisestä kunnianhimostaan ja keskittymään koulutukseen, jota voitaisiin aivan yhtä hyvin antaa tutkimuksellisesti kevyemmissä ammattikorkeakouluissa.

Lainopin puolestapuhujat vastustavat tätä myös historiallisin argumentein. He muistuttavat, että lainoppineet ovat kouluttaneet käytännön lakimiehiä yliopistoissa jo keskiajalla, että perinteet ovat pitkät. Tämä on totta. Mutta Bolognan yliopiston glossaattorit, Orleansin ja Perugian yliopistojen post-glossaattorit, ja heitä seuranneet oikeudelliset humanistit Bourgesin yliopistossa ja muualla olivat kaikki oman aikansa kansainvälisiä huippututkijoita. Latina tarjosi heille *lingua francan*, valtioiden ja tieteenalojen rajat helposti ylittävän kansainvälisen kielen, ja roomalainen oikeus oli se älyllinen matriisi, josta käsin yhteiset tutkimusteemat avautuivat. Lakimiestutkijat työskentelivät oppineissa piireissä, joihin kuului yhtä lailla oikeusoppineita, teologeja, filologeja ja historioitsijoita.⁴¹

Tarkoittamani oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus tutkii samalla tavalla oikeutta kaikissa sen yhteiskunnallisissa, taloudellisissa, poliittisissa, historiallisissa ja kulttuurisissa yhteyksissään. Se luo edellytykset sellaiselle kansainväliselle ja monitieteelliselle oikeuden huippututkimukselle, joka täyttää ankarimmankin arvioijan vaatimukset.

⁴⁰ Rob van Gestel, Hans-W. Micklitz ja Edward L. Rubin (toim.): Rethinking Legal Scholarship. A Transatlantic Dialogue. Cambridge University Press 2017. Saman suuntaista keskustelua löytyy myös kokoelmasta Mark van Hoecke (toim.): Methodologies of Legal Research. What Kind of Method for What Kind of Discipline? Hart 2011. Tällaista uudistunutta lainoppia edustaa Suomessa esim. Teemu Juutilainen: Secured Credit in Europe. From Conflicts to Compatibility. Hart 2018 (painossa).

⁴¹ Lakimiesten ihmistieteellisestä perimästä ja vaikutuksesta, ks. esim. Donald R. Kelley: The Human Measure. Social Thought in the Western Legal Tradition. Harvard University Press 1990.